

IFLOSLANGAN HAVONING INSON SOG'LIGIGA TA'SIRI VA SOF HAVO UCHUN KURASH YO'LLARI

Egamova Zebo Sharipovna

Xorazm Viloyati Qo`shko`pir tumanidagi

11-umumiy o`rta ta`lim maktabining

Oily toifali biologiya fani o`qituvchisi

egamovazebo003@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada havoning ifloslanishi deyarli har bir yirik shaharda salomatlik darajasiga tushib, odamlarning nafas olish, jiddiy salomatlik sharoitlarini keltirib chiqarishi yoki og'irlashtirishi va xavf ostida qolishi oqibatida ijtimoiy hayotni buzilishi sabablari va ularni bartaraf etish masalalari xususida mulohaza yuritiladi.

Kalit so'zlar: Ifloslanish, salomatlik, ijtimoiy hayot, benzipiren, rak, sanoat chiqindilari, pnevmaniya, bronxit, ultrabinafsha nurlar, chiqindisiz texnologiya, sanoat markazlari, xona o`simliklari.

Keyingi yillarda matbuotda yirik sanoat shaharlari havosining ifloslanishi bo'yicha chop etilgan ishlarda sanoat karxonalarining atrof muhidga chiqarayotgan chiqindilarini aholi sog'ligiga zarar qilayotgani haqida so'z yuritiladi.

Ba'zan shaharlarda shamol esmasligi, iflos havoning bir necha kun turib qolishi tufayli zaharli har xil chang va gazlardan iborat bo'lgan tuman vujudga keladi. Natijada organizmi zaif bo'lgan kishilar, bolalar, qariyalar, bemorlar bu tumanli iflos havoga bardosh beraolmay halok bo'lishi ham mumkun.

Odamlarda rak kasalligi ayniqsa sanoat shaharlarida to'xtovsiz ko'payib borayotganligi butun dunyo shifakorlarini va jamoatchiligini tashvishga salmoqda. Rak kasalligiga sabab bo'ladigan moddalar, qisman 3,4 benzipiren avtomobildan chiqadigan gazlar qozonxonalar tutuni va qurumda borligi aniqlangan. Changiganatmosferahavosi quyosh nurini yutib, odamga bilvosita ta'sir ham ko'rsatadi. Chang ko'p bo'ladigan joylarda chang odam organizmi uchun zarar bo'lgan ultrabinafsha nurlarining 40-50% initutibqolishim mumkin.

Ma'lumki, ultrabinafsha nurlar ta'sirida odam organizmida vitamin D hosil bo'ladi, bu vitamin kalsiy va fosfor almashinuvini normaga solib turadi, bolalarda rahid

kasalligining oldini oladi. Keyingi yillarda ko`pgina mamlakatlarda o`pka; hiqqildoq va boshqa a`zolarining rak kasalligi mutassil ko`payib borayotgani kuzatilmoqda. Masalan, Fransiyada o`pka raki tufayli sodir bo`luvchi o`lim hodisasi har yili 3 baravardan o`sib bormoqda. Bunda eng ko`p o`lim sanoat korxonalarini ko`p bo`lgan shaharlarga to`g`ri kelmoqda. Ko`pgina mamlakatlarda olib borilgan tekshirishlar atmosfera havosining zararlanishiga plastmassalar ishlab chiqaradigan korxonalar, superfosfat, azotli zavodlar va boshqalarning chiqindilari aholi sog`ligiga hamda ahvoliga yomon ta`sir qilishini ko`rsatadi. Masalan sanoat chiqindilari tashlanadigan joyda yashovchi bolalarni shifokor ko`rigidan o`tkazilganda, ularning havosi sof joyda yashaydigan bolalarga nisbatan yuqori nafas yo`llari kasalliklari ( pnevmaniya , bronxit ) bilan 2-3 marta ko`proq og`rishi, ular organizimida biokimyoviy va immunabiologik himoyareaksiyasining susayishini aniqlangan.

Atmosfera havosining ifloslanishiga qarshi kurash nihoyatda og`ir va murakkab masala hisoblanadi. Biroq hozirdagi texnika taraqqiyoti bu masalani hal etishga imkon beradi. Sof havoni saqlash yo`llaridan biri rejali ravishda ko`riladigan chora – tadbirlardir. Buning uchun aholi yashaydigan joylarda atmosfera havosini ifloslantiradigan zavotlar qurishni man etish lozim. Bunday korxonalarini aholi yashaydigan joydan tashqarida mahsus ajratilgan joylarda shamol yo`nalishini hisobga olib qurish kerak. Shaharlar hamda maktab atroflarini ko`kalamzorlashtirish havoning musaffo bo`lishi uchun kurashishda muhim tadbirlardan hisoblandi. Chunki yashil daraxtlar 25 % changni tutib qolishi bilan birga, havoni ba`zi gazlardan tozalaydi. Ayrim tadqiqotchilarning ma`lumotlariga ko`ra 1 gektar yashil daraxtzor 1 yilda 18 million kubometr havoni turli xildagi gaz va changdan tozalaydi. Maktab atrofini ko`kalamzorlashtirish bilan birga, maktab sinflari va ishxonalarda xona o`simliklaridan begoniya, kaktus, asparagus, kaleus, manstera, oleander, paparatnik, fikus, fuksiya kabilarni ko`paytirish lozim. Ular ham havoni tozalab turishda katta rol o`ynaydi. Odatda xonalar har soatda 5-10 minutdan shamollatib turiladi. Umumtalim maktablari va oliy ta`lim muassasalarida o`quv xonalarini muntazam shamollatish maqsadga muvofiq. Ayniqsa laboratoriyalarning yaxshi shamollatib turilishiga ahamiyat berish zarur. Darslardagi tajribalarda havoga zaharli bug` va gaz ajralib chiqishi tufayli ayniqsa simob bilan ish olib borilgandan so`ng xonani shamollatish muhim. Sof havo uchun kurashda quyidagi tadbirlar muhim ahamiyatga ega.

1. Chiqindisiz texnologiyani joriy etish. Havo musaffoligini taminlash .
2. Avtomashinalardan chiqadigan va inson sog`ligi uchun zararli bo`lgan gazlarni tozalash.

3. Shaharlarda va sanoat markazlarida atmosferaning holatini doimo nazorat qilib turish.
4. Sanoat korxonalarini joylashtirish va qurishda iqlim va ob-havoni hisobga olish va atmosferani hozirgi hisobga olish va chiqindilar chiqarish normasini belgilayotganda atmosferaning kelajakda, chunonchi bir necha kundan so`ng qanday bo`lishini oldindan bilish.
5. Sanoat korxonalarining belgilangan qoidalariga muvofiq ishlashini qat`iy nazorat ostiga olish va bu qoidalarni buzganlarni jazolash.

Xulosa qilib aytganda atmosfera havosining tozaligini saqlash insoniyatning shaxsiy manfaatlariga xizmat qiladi, chunki sof havo sog`likning garovidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Eshmuhammedov.A, Saxarov.G, Shahrimizhavosi va uni muhofaza qilish ,, Fan “, T,1980
2. Taxiroy.M, Shaharlarimiz havosi musaffo bo`lsin. (Meditsina)Toshkent 1975
3. Haqqulov.P, Baratov.P (Atrof muhitni muhofaza qilish) umumxalq ishi ,, Fan “ Toshkent 1979
4. Solixojayev S, Fayziyeva M, Eshonxonova S. Umumiyta'limvahunarmaktabiislohotisharoitidao'quvchilargigiyenasi.Toshkent ,, Medisina “, 1987.
5. OchilMavlonov .BiologiyaAsoslari,,O'zbekistonmilliyensiklopediyasi” Davlatilmiynashriyoti.Toshkent 2012.